

Međunarodna i interkulturalna suradnja u obrazovanju*

Siegfried Gehrman
Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Sažetak

Na primjeru osnivanja njemačko-hrvatskog znanstveno-nastavnog centra (Centar za europsko obrazovanje) u Zagrebu paradigmatički se skiciraju preduvjeti za interkulturalnu suradnju u području obrazovanja u Europi. Pokazuje se kako se pojam obrazovanja u kontekstu globalizacije i europske integracije u rastućoj mjeri transnacionalizira i kako se obrazovanje sve više smješta u strukture konkurencije. Na toj se pozadini visoka učilišta nalaze pred nužnošću organiziranja u međunarodne mreže suradnje, kako bi izjednačila svoje slabosti i povezala svoje prednosti. Time u središte strategije internacionalizacije visokih učilišta dolazi pitanje jezika, tj. pitanje treba li se internacionalizacija odvijati isključivo putem engleskog jezika ili putem koncepta višejezičnosti.

Ključne riječi: interkulturalna suradnja, visoka učilišta, strategije internacionalizacije.

Kada je prije otprilike sedam godina u Zagrebu osnovan Institut za globalizaciju i interkulturalno učenje (IGI), kao zajednički projekt tadašnje Učiteljske akademije Sveučilišta u Zagrebu i izdavačke kuće Školska knjiga, reakcije su bile prilično neujednačene: s jedne strane veliko odobravanje, a s druge skepsa i iritacija. Dok je jedan dio skepticizma proizašao iz očekivanja jednog instituta “protiv”, a ne “za” globalizaciju – kao da se jednim “protiv” može, tako reći vlastitom odlukom, otkloniti destruktivne procese globalizacije, javili su se i drugi, koji su ovo prvo privatno-javno partnerstvo u javnom obrazovanju doveli u vezu s nedopustivim utjecajem kapitala na obrazovanje i izobrazbu u Hrvatskoj.

Ono što iz današnje perspektive može zvučati čudno jest činjenica da se jedno privatno poduzeće moralo opravdavati zbog spremnosti na ulaganje u projekt suradnje na visokoškolskoj razini, s ciljem pružanja potpore obrazovnim reformama u Hrvatskoj u smislu jačeg europskog i međunarodnog usmjerenja.

Nasuprot tomu, potpuno je drugačija situacija 2007. godine, kada je 25. rujna, u sklopu TEMPUS projekta “Learning for Europe” i uz potporu upravo izdavačke kuće Školska knjiga, nakon dugogodišnjih priprema u Rektoratu Sveučilišta u Zagrebu svečano otvoren Centar za europsko obrazovanje.

Osmišljen je kao međunarodni nastavno-istraživački centar za pitanja europskog obrazovanja i odgoja, s posebnim regionalnim težištem na srednjoistočnoj Europi te drugim težištem na Njemačkoj. Nositelji Centra su Sveučilište u Münsteru i Institut za odgojne znanosti na tom sveučilištu te Sveučilište u Zagrebu i Učiteljski fakultet pri tom sveučilištu. Ovo je u europskom kontekstu jedinstvena hrvatsko-njemačka visokoškolska ustanova, u kojoj trenutačno surađuje 12 sveučilišta iz 10 europskih zemalja, od Nizozemske do Turske. U uskoj suradnji s gospodarstvom i politikom ona razvija projekte reformi za pitanja europskog odgoja i obrazovanja. U sklopu Centra djeluje Međunarodni savjetodavni odbor kojim predsjeda Doris Pack,

* Rad predstavljen na Šestom susretu pedagoga Hrvatske, koji je pod nazivom “Interkulturalna pedagogija i obrazovne komunikacije” održan u Dubrovniku od 8. do 11. ožujka 2008.

predsjednica Delegacije Europskog parlamenta za jugoistočnu Europu, a u kojem su zastupljeni koncern DaimlerChrysler, WAZ-Medienholding, izdavačka kuća Školska knjiga i Goethe Institut, dakle tri tvrtke i jedna velika obrazovna ustanova.

U osvrtu na svečano otvorenje važno je napomenuti da su nazočnošću hrvatskog premijera Ive Sanadera i njemačke savezne ministrice obrazovanja i znanosti Annette Schavan dvije vlade dale potporu daljnjem razvoju Centra te da hrvatska znanstvena zajednica više nije, kao u vrijeme osnivanja IGI-ja, suradnju s gospodarstvom i politikom doživljavala kao problem. Upravo suprotno: u javnosti i medijima ova je struktura ocijenjena kao putokaz i strategija inovacije za jačanje međunarodne konkurentnosti Zagreba kao sveučilišnog centra.

U svrhu boljeg razumijevanja očigledne promjene mišljenja te radi izvođenja zaključaka o razvoju međunarodne suradnje u obrazovanju nužno je skicirati društveno i obrazovno-političko okruženje u kojem se obrazovanje trenutačno odvija.

S jedne strane to je pojačana transnacionalizacija gospodarstva, kulture i politike, koja se javila uz procese globalizacije i europskih integracija. U takvom okruženju, u kakvom ni jedna nacija ne može sama riješiti svoje probleme, nacionalni je model sveučilišta, prema Ulrichu Becku (2004), doveden u pitanje. Stoga je nužno pronaći nove transnacionalne poveznice obrazovanja i znanstvenih organizacija, kako bi sveučilišta mogla pratiti izazove globalizacije, i u svojoj organizacijskoj strukturi i u ciljevima obrazovanja.

U tom se smislu poziva na reformu europskog obrazovnog sustava, i to posebno na onu koju su proveli njemački znanstvenici u području obrazovanja, a u pojačanoj mjeri od 90-ih godina prošloga stoljeća i u sklopu različitih političkih perspektiva.

Hettlage (1994, 17 i d.) raspravlja o nužnosti dogovora oko "europske dimenzije" u pitanjima obrazovanja, bez koje Europa neće moći svladati svoje buduće probleme, dok Beck (2004) novu zadaću nacionalne obrazovne politike vidi u „kozmpolitskoj agendi“ u kojoj se sveučilište utemeljuje kao "škola

kozmpolitizma". U sklopu dijalektike nacionalne države i svjetskog društva u rastućoj će se mjeri, navodi Keiner (1998), putem razvoja "habitusa svjetskog društva", morati raditi na smanjenju distance između individualnog habitusa fiksiranog na nacionalnu državu i stvarnosti svjetskog društva, kako bi se na taj način nacionalni obrazovni sustavi osposobili za funkcioniranje u uvjetima globalizacije.

Preduvjet za to je konačno oslobađanje obrazovanja od *metodološkog nacionalizma* koji, prema Beckovu mišljenju (2004, 1 i d.), svojom fiksacijom na nacionalnu državu u "doba transnacionalnog miješanja i brisanja granica, proširenja opcija i stvarnosti djelovanja u gospodarstvu i politici, (...), ukratko rečeno: u globaliziranom svijetu (konzerira) krive putove spoznaje i obrazovanja".¹

U sklopu restrukturiranja europskih sveučilišta kroz reforme Bolonjskog procesa dodatno je pooštrena rasprava o novim transnacionalnim postavkama obrazovanja. Posebno je to vidljivo u raspravi o sveučilištima i njihovoj predodžbi o sebi. U toj debati postoje dvije suprotstavljene opcije koje polaze od različitih i međusobno gotovo nepomirljivih modela sveučilišta.

Jedan od njih vidi sveučilište kao poduzeće. U okviru te ekonomske paradigme konkurentnost sveučilišta procjenjuje se ponajprije prema tome koliko je sposobno natjecati se s drugim visokoškolskim ustanovama za istraživačke projekte, dodatna financijska sredstva i financiranje iz državne blagajne na nacionalnom i međunarodnom obrazovnom tržištu te prema tome uspijeva li što neposrednije odgovoriti na zahtjeve tržišta rada i znanosti ponudom novih konkurentnih studijskih programa i inovacijama u dizajnu istraživanja i zahtjeva za financiranje. Takav model s jedne strane podliježe, kao i svako poduzeće, univerzalističko-ekonomskoj računici cijene i vrijednosti usluge, ponude i potražnje, čija se korisnost na tržištu obrazovanja ostvaruje u "prodaji" odgovarajućih "obrazovnih proizvoda" "krajnjem korisniku" (studentima). Stoga je u navedenom modelu osobito riječ o stvaranju znanja koje odlikuje primjenjivost i mogućnost oblikovanja u proizvod, dok u sustavu studiranja

¹ Ovaj i sve sljedeće citate s njemačkog prevela Ana Petračić. Citirani tekst u originalu glasi: "Zeiten des transnationalen Vermischens und Verwischens von Grenzen, der Erweiterung von Handlungsoptionen und Handlungswirklichkeiten in Wirtschaft und Politik (...) kurz: in der globalisierten Welt falsche Erkenntnis- und Bildungswege (konserviert)" (Beck, 2004, 1 i d.).

dominiraju osposobljavanje za zanimanje i profili traženi na tržištu rada. Visokoškolske ustanove ili studiji koji ne raspolažu dovoljnom “ekonomizacijskom supstancijom” ili čiji proizvodi nisu u trendu, gube u tržišnoj utrci i izloženi su opasnosti gubitka financijske potpore (Landfried 2004, 60).

Tomu je suprotstavljen model sveučilišta kao istraživačke i nastavne ustanove humboldtijanskog tipa. Znanje se ovdje ne generira u odnosu na praktičnu primjenu i poslovno usmjerenje, već kao napredak u spoznaji, koji je u jednakoj mjeri udaljen od države kao i od gospodarstva i koji se ostvaruje kao samostalan sveučilišni oblik znanja. Takvo je znanje prema svojoj funkciji nenamjensko, obvezano općem dobru i teorijsko prema svom obliku. Prema tom shvaćanju, zadatak sveučilišta nije odgovarati na promjenjive zahtjeve sustava zanimanja. Upravo suprotno – što je sveučilište bliže svome “znanstvenom biću, to je dalje – pogotovo u svijetu neprestane promjene profila zanimanja i prakse – od udovoljavanja neposrednim zahtjevima za usmjerenošću na zanimanja i praksu. Time sveučilište, osim svoje zadaće obrazovanja, istodobno ispunjava i zadaću obrazovanja koja nadilazi izobrazbu za specifične struke i discipline u smislu općih kompetencija” (Mittelstraß, 2002, 66).² Takav pristup obrazovanju uzima u obzir studenta u potpunosti, kao osobu koju treba obrazovati kroz znanost i uvesti u znanstveni oblik života, u čijem će središtu stajati jedinstvo istraživanja i nastave, to jest istraživačko učenje.

Oba modela trenutačno konkuriraju za budućnost sveučilišta, a generiraju za sebe ne samo potpuno različite oblike studija, već impliciraju i različite strategije internacionalizacije i natjecanja visokoškolskih ustanova. Budući da je navedena dva pristupa gotovo nemoguće međusobno uskladiti, može se očekivati, barem privremeno – unatoč nastojanju ujednačene reforme visokog školstva koja se upravo odvija – povećanje razlika i usporavanje u realizaciji Bolonjskog procesa (usp. Gehrman, 2006). To ipak

nije najlošija perspektiva jer omogućava vrijeme i prostor za postizanje dogovora o budućnosti obrazovanja i sveučilišta na međunarodnoj razini.

S druge strane, nedostaje upravo vrijeme za to. Kroz svjetsko obrazovno tržište u nastanku, na kojem se ponajprije probijaju velika američka sveučilišta i međunarodni tehnološki koncerni sa sve novijim obrazovnim modulima, studijima i diplomama, sveučilišta se nalaze u situaciji u kojoj se, u konkurenciji s globalno razgranatim obrazovnim ustanovama, sve više moraju natjecati za studente i javna sredstva, kojih je sve manje. Prema procjeni stručnog tima za *Razvoj visokog školstva kroz nove medije*, koji je u Njemačkoj okupila zaklada Bertelsmann i Heinz Nixdorf s ciljem istraživanja mogućnosti i rizika primjene novih medija u visokoškolskim ustanovama, postoji opasnost da sveučilišta izgube određeni dio pokretljivih studenata s jakom motivacijom jer će se oni odlučiti za stjecanje sveučilišne diplome i kvalifikacija putem interneta. Skupina stručnjaka tim prognozama iznosi jasno upozorenje. Ako se u Njemačkoj razvoj ne pokrene u tom smjeru, onda “to ne znači, kao u prijašnjim slučajevima, da se ništa neće promijeniti. Moglo bi se dogoditi da međunarodni konkurenti budu ti koji će pokretati promjene i određivati okruženje” (Glötz, 2000, 11).³ Takav se razvoj, dakle, može spriječiti ako sveučilišta Savezne Republike Njemačke sama razviju odgovarajuće proizvode (isto, 10; usp. Gehrman, 2003).

O sve većoj međunarodnoj konkurenciji među sveučilištima govori i jedna poredbeni studija iz 2005. o provedbi Bolonjskog procesa u različitim europskim zemljama, koju je naručilo njemačko Savezno ministarstvo za obrazovanje i znanost (BM-BF). Studija prognozira da će se studijski smjerovi, s obzirom na kvalitetu i ugled, u budućnosti diferencirati vertikalno, a ne horizontalno prema mjestu visokoškolskog obrazovanja. To će dovesti do veće konkurencije među sveučilištima na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Stoga se može očekivati da

² Citirani tekst u originalu glasi: “(...) wissenschaftlichen Wesen bleibt, desto ferner muss sie – zumal in einer Welt sich ständig wandelnder Berufs- und Praxisprofile – der Einlösung unmittelbar berufs- und praxisbezogener Ansprüche stehen. Damit erfüllt sie zugleich über ihren Ausbildungsauftrag hinaus auch noch einen Bildungsauftrag, der über eine fach- und disziplinspezifische Ausbildung im Sinne allgemeiner Kompetenzen hinausreicht” (Mittelstraß, 2002, 66).

³ Citirani tekst u originalu glasi: “(...) heißt das nicht – wie in früheren Fällen –, dass sich nichts ändert. Es könnte dann sein, dass internationale Wettbewerber die Veränderungen tragen und die Szenerie bestimmen” (Glötz 2000:11).

će se između različitih visokoškolskih ustanova u Europi razviti modeli suradnje u svrhu jačanja vlastitih prednosti i izgladivanja nedostataka. Stručnjaci i ispitanici studije BMBF-a polaze od toga da će neke od slabijih i manjih visokoškolskih ustanova u toj utrci izgubiti ili neće opstati. Razlog za to su povećani zahtjevi glede kvalifikacija nastavnog osoblja te kvalitete znanstvenoga i nastavnog rada. Prema studiji, „natjecanje za studente pojačat će zahtjeve za profiliranjem i srednjoročno dovesti do većih razlika u ugledu između visokoškolskih ustanova“ (Alesi, 2005, 28; 4.5).⁴

Ako sumiramo opisane različite linije razvoja, očito je da će uskoro znatno porasti broj projekata u obliku međunarodne visokoškolske suradnje: takva se strategija mnogim sveučilištima čini prikladnom za omogućavanje opstanka u svjetskoj utrci za istraživačka sredstva i studente te s ciljem dugoročnog osiguranja vlastitog razvoja. Posebnu važnost ima suradnja s gospodarstvom i usmjerenost barem dijela sveučilišta na tržište rada. To također budi zanimanje tvrtki koje su vrlo zainteresirane za istraživačke i obrazovne kapacitete visokoškolskih ustanova. U obliku novih vrsta obrazovne suradnje na nacionalnoj i međunarodnoj razini ovdje se strukturalno nameće dinamika mreže transnacionalnih problema, koji ne mogu biti riješeni sami ni u istraživanju ni u obrazovanju, i koji stoga čak i tjeraju na internacionalizaciju visokoškolskih ustanova. Bolonjski je proces u ovom kontekstu samo odraz tog razvoja – zamah internacionalizacije više se ne može zaustaviti.

No nasuprot tomu, svakako se može pregovarati o prilagodbi samorazumijevanja sveučilišta u smjeru opće ekonomizacije obrazovanja, koja je popratna pojava Bolonjskog procesa. Voditelj Centra za sveučilišni razvoj zaklade Bertelsmann, CHE, Müller-Böling (2000) govori u ovom kontekstu i o “sveučilištu oslobođenom spona”, koje će na svim razinama organizacije znanstvenog i istraživačkog

rada biti reorganizirano prema gospodarskim kriterijima učinkovitosti i ubuduće trajno usmjereno na tržišnu utrku. Do takvog razvoja može, ali ne mora doći.

Kako bi se ovdje dobio prostor za djelovanje, u budućnosti će biti važno da se u raspravu o internacionalizaciji visokoškolskih ustanova ponovno pojačano uvedu kulturni i obrazovni motivi, kako razvoj sveučilišta ne bi bio prepušten isključivo strukturama vezanima za tržišno natjecanje. Ova rasprava, u kojoj je načelno riječ o osnovnim karakteristikama te o organizacijskom obliku sveučilišta kao cjeline, trenutačno traje: ona ima međunarodnu osnovu i stoga joj se mora pristupiti na međunarodnoj razini.⁵

Na navedenoj se raspravi temelji i novonastali Centar za europsko obrazovanje u Zagrebu. To je paradigmatički pojašnjeno u prvom od četiriju načela oko kojih su se suglasila sveučilišta koja surađuju u radu Centra: “Europski integracijski proces i globalizacija stavljaju velike izazove pred sve segmente obrazovnih sustava u Europi – od škola preko visokih učilišta do strukovnog obrazovanja i nositelja ponude cjeloživotnog učenja. Kako bi se na regionalnoj i europskoj razini omogućili koordinacija i daljnji razvoj različitih pokušaja rješavanja tih pitanja i reformskih strategija pojedinih nacionalnih sustava, potrebno je stvoriti i umrežiti nova mjesta za transnacionalnu suradnju. Centar za europsko obrazovanje, čiji su nositelji Sveučilište u Zagrebu i Sveučilište u Münsteru, upravo je takvo mjesto na kojem se možemo ciljano baviti pitanjima europskog dimenzioniranja obrazovanja i obrazovnih reformi. Centar za europsko obrazovanje okuplja nastavnike i studente iz zapadne, jugoistočne i srednjoistočne Europe oko studijskih programa i programa trajnog profesionalnog razvoja te timove znanstvenika s ciljem razvoja široke mreže suradnje vodećih obrazovnih institucija” (www.lecee.eu).

⁴ Citirani dio teksta u originalu glasi: “Wettbewerb um Studierende die Anforderungen an eine Profilschärfe verstärken und mittelfristig zu größeren Reputationsunterschieden zwischen den Hochschulen führen” (Alesi 2005, 28; 4.5). Usp. ovdje i najveća njemačka tehnička sveučilišta (Technische Universitäten) okupljena u skupini “TU9”. Kako bi se jasnije razlikovala od visokih škola ta su sveučilišta odlučila već u prvostupničkoj fazi studija ponuditi znanstveno orijentirane profile. Cilj je ove mjere “otvoriti put u magistarsku fazu studija već kroz znanstveno orijentirane prvostupničke diplome, tako da je, nakon regularnog prvostupničkog obrazovanja, u kojem se, prema odredbama Konferencije ministara kulture (KMK), glede strukture studija ne treba razlikovati između orijentacije na primjenu i orijentacije na znanje, put u magistarski studij zatvoren (barem na tehničkim sveučilištima koja pripadaju skupini TU9) ili se pak otvara tek nakon dodatnog studija, odnosno dodatnih kvalifikacija” (Alesi, 2005, 56; 5.5.5).

⁵ O dvoznačnosti Bolonjskog procesa i aktualnoj raspravi o obrazovanju usp. i kritički pristup Kellera (2004), Liessmanna (2006).

Jedno od težišta rada u 2008. godini bit će jednogodišnji združeni međunarodni diplomski sveučilišni studij *Menadžment i savjetovanje za europsko obrazovanje*, koji će početi u listopadu. Taj studij svojim primjerom pojašnjava brojnost preduvjeta koji trenutačno određuju raspravu o internacionalizaciji visokog školstva.

Cilj je diplomskog (MA) studija obrazovati savjetnike i menadžere u obrazovanju, koji će biti osposobljeni za iniciranje europski orijentiranih reformi u nacionalnim obrazovnim sustavima; nadalje trebaju biti sposobni savjetodavnim, menadžerskim, nastavnim i projektnim aktivnostima trajno pratiti te procese reformi, kao i sudjelovati u njihovu upravljanju na mjestu događaja, uz poznavanje općeuropskih razvojnih trendova.

Moduli obuhvaćaju teme poput obrazovne politike i obrazovnih reformi, koncepata demokratskog odgoja i obrazovanja, novih medija i europskog obrazovanja, jezične politike i učenja jezika u Europi, upravljanja kvalitetom te savjetovanja u obrazovanju.

Očekuju se studenti iz svih 10 zemalja članica projektnog konzorcija; nastava je dvojezična - na engleskom i njemačkom jeziku, a studij završava takozvanom *joint degree*, međunarodnom diplomom dvaju sveučilišta – Sveučilišta u Zagrebu i Sveučilišta u Münsteru. Sljedeća je odlika studija da se odvija u sklopu dvaju razdoblja na Sveučilištu u Zagrebu i Sveučilištu u Münsteru - traje četiri i pol mjeseca, a između tih dviju prezencijskih faza postoji višemjesečno razdoblje e-učenja. Među polaznicima studija bit će zastupljeno svih 10 sveučilišta.

U ovom je konceptu odmah uočljivo da je studentska višejezičnost preduvjet za sudjelovanje. Svjesno smo se odlučili za ovaj koncept, a ne za tzv. *english only*; radi poticanja višejezičnosti studenata i osoba na vodećim pozicijama, kao preduvjeta za mobilnost u Europi i poticanje prihvaćanja strategija za ophođenje s raznolikošću, te u svrhu širenja znanstvenih resursa u znanosti i nastavi.

Također, studenti tijekom nekoliko mjeseci studiraju zajedno na jednom mjestu, gdje ih savjetuju različiti sveučilišni profesori iz konzorcija. Ova je odluka utemeljena na uvjerenju da se europske kompetencije, koje u svojoj osnovi uključuju interkulturalne kompetencije, moraju ponajprije svlada-

vati kroz stvarne susrete, a ne isključivo putem e-učenja. To uključuje i susrete sveučilišnih profesora iz različitih zemalja u nastavi i znanosti.

I zaključno, studij se raspisuje javno. Važno je, naime, ponuditi što atraktivniji i inovativan studij kako bi se apsolvenci visokoškolskih ustanova ili osobe na vodećim položajima koje se žele dalje obrazovati u ovom području odlučili za ovu ponudu.

Time se ovaj studij nalazi u međunarodnoj konkurenciji s drugim ponudama diplomskih studija (MA) u Europi. Kako bi postigao uspjeh te kako bi studenti iz deset zemalja zaista došli studirati u Zagreb i Münster, nije dovoljno razviti inovativan kurikulum, što se podrazumijeva, već moraju biti ispunjeni i određeni infrastrukturni preduvjeti kako bismo bili međunarodno konkurentni. To su, ponajprije, dobro opremljena knjižnica s najnovijom literaturom, potpuno opremljena računalna učionica, tajništvo, internetska platforma s webmasterom, marketinška struktura, webdizajn i trajna briga za internetsku stranicu, radne sobe za gostujuće predavače, učionice povezane internetom te, dakako, nastavno osoblje koje bi svojim znanstvenim i nastavnim radom bilo jednoznačno kvalificirano za određene module; zatim osiguranje dugoročnog upravljanja Centrom te kadrovskih preduvjeta za brigu o studentima tijekom obiju faza na sveučilištima u Zagrebu i Münsteru, kao i tijekom višemjesečne faze e-učenja.

Trenutačno se ulažu veliki naponi u izgradnju odgovarajuće međunarodno konkurentne infrastrukture u Zagrebu. I ovdje se pokazuje da su natjecanje za projektna sredstva, primjerice od programa TEMPUS Europske unije, te suradnja s gospodarstvom nezaobilazan preduvjet za uspjeh projekta, jer u određenim dijelovima sveučilište još ne raspolaže nužnim kompetencijama ili sredstvima kako bi u suradnji s drugim visokoškolskim ustanovama razvilo studijske programe prikladne za internacionalizaciju te ih pozicioniralo kao trajnu ponudu na međunarodnom obrazovnom tržištu. Ovo se ne odnosi samo na Zagreb, već i na većinu zapadnoeuropskih sveučilišta. U tom se smislu nalazimo na početku procesa koji sveučilišta trajno i na različitim razinama tjera u konkurenciju, na koju ona još nisu dovoljno pripremljena. Sveučilišta ipak donekle sama mogu odrediti kako će se pozicionirati.

Jedan od oslobađajućih efekata globalizacije jest činjenica da pitanje mjesta obrazovanja gubi važnost, a umjesto toga pozornost se usmjerava na kvalitetu izobrazbe, sposobnosti i kompetencije koje treba usvojiti. To i manjim sveučilištima otvara nove prilike za dokazivanje u znanosti i nastavi, pod uvjetom da se međunarodno povežu i ciljano pripreme na ovaj razvoj. Tko se u tom okruženju ne pozicionira na vrijeme, jedan je od zaključaka trenutačne rasprave o internacionalizaciji, izgubit će ubuduće ugled, istraživačka sredstva i interesente, tj. studente, pogotovo kada se pojavi još privatnih konkurenata. Ovaj je proces već vidljiv u mnogim europskim zemljama. Primjerice, na godišnjim rang-listama njemačkog tjednika *Spiegel* sveučilišta s tradicijom, koja su prije nekoliko godina glasila

kao vodeće obrazovne ustanove, nalaze se na donjem dijelu ljestvice, a mlada sveučilišta orijentirana na reforme zauzimaju prva mjesta i privlače sve više kandidata za studij te sve više istraživačkih sredstava.

I Centar za europsko obrazovanje morat će naći svoje mjesto u tom procesu. Njegova je strategija povezati različite kompetencije sveučilišta koja sudjeluju u aktivnostima Centra u zajednički razvijenim studijskim programima, a u budućnosti i u istraživačkim programima, te tim putem ojačati zasebne visokoškolske ustanove u istraživanju i nastavi i pružiti dugoročnu potporu internacionalizaciji visokoškolskih ustanova u području europskog obrazovanja i odgoja u Zagrebu.

Literatura

Alesi, B. et al. (2005), Stand der Einführung von Bachelor- und Master-Studiengängen im Bologna-Prozess in ausgewählten Ländern Europas im Vergleich zu Deutschland. Endbericht. Bundesministerium für Bildung und Forschung <http://www.bmbf.de/de/3336.php>

Beck, U. (2004), Vorwärts zu "Humboldt 2". In: Die Zeit, br. 47, 11.11.2004; pristup preko: http://www.zeit.de/2004/47/Essay_Beck_Beck

Glötz, P. (2000), Einleitung. In: Bertelsmann Stiftung/Heinz Nixdorf Stiftung: Studium online. Hochschulentwicklung durch neue Medien. Gütersloh: Verlag Bertelsmann Stiftung.

Gehrman, S. (2004), Novi mediji i ključne sposobnosti. Razmišljanja o spornom konceptu. U: Udžbenik i virtualne okruženje. Zbornik radova sa znanstveno-stručnog skupa. Zagreb: Školska knjiga, 83 – 92.

Gehrman, S. (2006), Bologna und die Folgen: Mutmaßungen über den europäischen Hochschulraum. In: Bracht, Ulla (Hrsg.), Leben-Texte-Kontexte. Festschrift für Dieter Keiner zum 66. Geburtstag. Frankfurt/Main: Peter Lang, 189 – 205; hrvatsko izdanje: Bolonjski proces i posljedice: razmatranja o europskom visokoškolskom prostoru. Metodika. Časopis za teoriju i praksu

metodika u predškolskom odgoju, školskoj i visokoškolskoj izobrazbi 7, 2006, 25 – 42.

Hettlage, R. (1994), Einführung: Bildung in Europa – Bildung für Europa. In: Hettlage, Robert (Hrsg.), Bildung in Europa: Bildung für Europa? Die europäische Dimension in Schule und Beruf. Regensburg: Universitätsverlag, 11 – 19.

Keller, A. (2004), alms mater bolognaise. Perspektiven eines Europäischen Hochschulraums im Rahmen des Bologna-Prozesses; pristup preko: http://www.gew-berlin.de/documents_public/Bologna_Studie_Keller_040927.pdf

Keiner, D. (1998), Erziehungswissenschaft und Bildungspolitik. Frankfurt/M.: Peter Lang.

Landfried, K. (2004), Die Zukunft der Universitäten und die Rolle der Geisteswissenschaften. In: Kimmich, Dorothee/Thumfart, Alexander (Hrsg.), Universität ohne Zukunft? Frankfurt/M.: Suhrkamp, 52 – 69.

Liessmann, K. P. (2006), Theorie der Unbildung. Wien: Paul Zsolnay.

Mittelstraß, J. (2002), Gibt es noch eine Idee der Universität? In: Elm, Jürgen (Hrsg.), Universität zwischen Bildung und Business: mit einem Anhang zur europäischen Bildungspolitik. Bochum: Projekt Verlag, 51 – 68.

Müller-Böling, D. (2000), Die entfesselte Hochschule. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung.